

GORE DOLE OKO GRAČANICE

SJEĆANJE NA NEKE LJUDE I DOGAĐAJE IZ PRVIH GODINA MOGA UČITELJEVANJA U SELIMA OKO GRAČANICE –KLOKOTNICI, SOKOLU I GORNJOJ ORAHOVICI, OD KRAJA 1945. DO 1950. GODINE

NA SREZ GRAČANICU DOŠAO SAM 25. DECEMBRA 1945. godine i preuzeo dužnost učitelja u osnovnoj školi u Klokočnici. Prije toga nikada u svom životu, nisam bio u tom kraju, niti sam živio na selu. Ali, valjalo se privikavati i zarađivati za život. Zamolio sam tadašnju učiteljicu Ržehak Francisku da mi izdiktira imena viđenijih ljudi u selu. Od njih sam počeo i zaista sam, u razgovoru sa njima, mnogo saznao o ljudima i prilikama. U to vrijeme se u školama predavala vjeronauka kao obavezan predmet. Svako, ama baš svako dijete je na tom polju više znalo od mene, bar što se tiče učenja i pisanja arapskog pisma. Prvi put sam kao dječak sa 14 godina vidio džamiju prolazeći kroz Mostar i onda nije nikakvo čudo što sam na tom polju bio toliko "pismen".

No, valjalo je i na tom polju nešto poraditi. Nabavio sam prevod Kur'ana od Čauševića i Istoriju svijeta od Velsa, prevod sa engleskog, u kojoj je bila istorija svih vjera od judeizma do islama. I jedno i drugo sam pomno čitao i mnogo naučio. No, to sve nije bilo dosta imam džamije u Ahmetbašićima, zaseoku u Klokočnici. Čim je otišla učiteljica Ržehak i ja ostao sam na službi u školi on je "stavio u zadatak" mještanima Frkata, Gnječa i Halilovića da me obavezno zovu na džumu. Došli ljudi i zvali. Ja pošteno odgovorio da bih rado išao, ali da ne znam klanjati i da bi mogao s njima ići, ali

bih varao Boga, njih i sebe, a to ne bih htio, jer sam iz svoje porodice ponio takvo vaspitanje da ne lažem i da ne obmanjujem ljude, te da je to i po nekakvim vjerskim uzusima grijeh. Ljudi kazali hodži šta sam im ja kazao. On im je na to rekao da se ja samo predstavljam kao Salih, a da je meni pravo ime Savo i da mi od tada više ništa ne prodaju. Od januara do aprila nisam mogao kupiti jaje u selu, a kamoli šta drugo. Po dva tri dana nisam imao šta jesti. Napij se vode i u tri smjene radi gladan. Odem ocu nedjeljom i najedem se iako ni oni nisu imali. On mi dadne malo novaca i dok to traje odem u Doboj i kupim kilo hljeba i dok dođem do sela pojedem. U aprilu je bio Ramazan. Šljive izbeharale, ja gladan i gdje ću-odem u taj šljivik kod džamije. Ljudi klanjali teraviju, malo posjedili pred džamijom i svako svojoj kući. Pred džamijom ostao hodža i mutevelija. Ja pravo pred džamiju. Muteveliju pozdravim sa "Selam alejkum", a hodžu sa "faljen isus".

Hodži ne bi pravo: "Kakav si ti musliman, pa me vlaškim pozdravom pozdravljaš". Odgovorio sam da me on nazvao vlahom i da spram sveca ide i tropar. Nego, da mi se lijepo dogovorimo: ja znam prevoditi Kur'an bolje nego on i ako ne vjeruje da se okušamo. Nego nek on lijepo ne ispire usta sa mnom u džamiji jer će imati posla sa mojim automatom. Ako misli šta dru-

go, neka kaže. Uljudno ih pozdravivši, otišao sam na spavanje gladan. Umro je, a o mrtvim sve najbolje. Ja mu opraštam i neka mu je lahka zemlja. Da mi je dosta jada zadao, valaj jest, ali halalim mu.

Ljudi u selu bili su radini, a i u najvećem dijelu siromaši. Rat iscrpio. Mehanizacije nije uopšte bilo. Oralo se drvenim plugom. Istina, vrtalo i lemeš su bili od metala. Ako je bila veća njiva, išlo se tako da se što manje ručno plug obrće. Sijalo se ručno, a drljalo drljačama, skroz od drveta. Ako je bilo potrebno, ljudi su se udruživali i zajednički radili “danas ja tebi, sutra ti meni”. To se zvalo moba. Bio je to vrlo težak posao, pogotovu što ishrana nije bila dobra. Obično se obrok sastojao od grahove čorbe, pite krompiruše ili bundevare i obaveznog hošafa. Poslije toga se popije kafa ječmenuša. Voda se nosila u tikvama zvanim “susak”. U njima je voda cijeli dan bila hladna. Ja bih to danas nazvao pretečom termosom. Kukuruz se okopavao “mobom”: skupi se desetak-petnaest djevojaka i okopa se. Na tim mobama nije pjesme nedostajalo. U jesen, po sazrijevanju, kukuruz se brao i dovezio kući. Ljuštio se opet mobom, obično uveče. To su bile “ljuštilje”. Dođu djevojke, uz obaveznu pratnju svojih majki, starijih sestara ili braće. Kad se “ljuštilje” završe, ogradi se pjesma i igra, obavezno uz šargiju. Svaka djevojka je imala maramicu i veza između nje i momka bila je u kolu ta maramica. Poslije kola, djevojke se poredaju uza zid i posjedaju. Momci idu od jedne do druge s cigaretom u zubima i koja izvadi šibicu (ćibre) iz njedara, pripali mu—to je bio znak da se slaže da ašikuje s njim. Majke su za svaki slučaj motrile na svoje ćerke. Danas je to mnogima smiješno, ali... To je već istorija, a ona je učiteljica života. Treba pamtit i da se ne zaboravi. U ono vrijeme nije bilo ni kafica, ni droge, ni prostitucije. To nam je donijela takozvana zapadna “civilizacija”... Skromnost i samo skromnost je bila vrlina tadašnjih djevojaka. Odijevale su se skromno, dimije i bluza od basme, ako su

im roditelji mogli negdje nabaviti. Uz ovo je bio i feredžak (feredža) od crnog glota (vrsta tanjeg platna), ispod kojeg je bila kaka šamijica, krilo se tada (muslimanske žene su bile pokrивene), tako je vjera zapovijedala—i običaji. Bogatije djevojke su tkale i nosile narodnu nošnju (dugačke košulje i dugačke gaće). To se radilo s puno ljubavi i mašte. Na taj način se spremalo i djevojačko ruho. Djevojke su radile svakodnevnih poslova, odmjenujući majke. Voda se nosila sa udaljenih izvora u fučijama ili bremama, presipala se u ibrik, ko je imao, u testije i drugo suđe, ali obavezno je fučija morala biti puna. Veš se prao u tzv. Parijenicama (posebnim drvenim posudama, često sklepanim od običnih dasaka, u kojima se odjeća raskuhavala). Veš se složi u tu parijenicu, prelije kipućom vodom, pomiješanom s pepelom i poslije sat-dva vadi i ispire pratljačom (drvenom alatkom u vidu obrađene daske sa ručkom, kojom se “lupa” po prokuhanoj odjeći, na glatkoj kamenoj ploči), na tekućoj vodi. Veš se zatim na suncu sušio i ako je bio od lana bijelio. Mukotran posao—ali takav vakat bio. Parijenca je tada bila mašina za pranje veša... Tadašnji život nije bio nimalo lak. No, pusta mladost je sve nadvladavala.

Djevojke su se u to vrijeme rano udavale. Djevojka od 20 godina bila je već starija za ondašnje pojmove. Nakon udaje, opet pune ruke posla. Em, posao, em rodi se dijete, a mašala, djece kao gljiva poslije kiše. Ja tvrdim i dan-danas da su te mlade žene bili heroji. Porađale su se kod kuća. Nije bilo kvalifikovanih babica. Obično je bila po jedna žena u selu koja je taj posao obavljala. Za današnje pojmove smrtnost je bila veća.

Pošto nije bilo državnog posla, muškarci su se uglavnom bavili poljoprivredom. Orali, kopali, spremali ogrev za zimu. Zaprege, konjske i volovske, bile su jedino sredstvo prevoza. Tadašnja kola su bila sva od drveta, jedino su naplatci na točkovi ma bili od metala. I osovine su bile drvene,

tako da su se ta kola kretala uz karakterističnu škripu, koja se čula nadaleko. U združni dućan dolazilo je nešto "kolomasti" za podmazivanje tih kola. Koji je sretnik uspio kupiti kilu-dvije te crne "kolomasti", bio je sretan. Nije morao slušati tu "muziku" sa svojih drvenih točkova.

Poljoprivredni poslovi su se obavljali sve do kasne jeseni, do kasuma (8. novembra). Pošto se ljetina smirila, a međuvremenu drva se navuklo, nastupalo je malo lakše vrijeme za te ljude. Ali ni preko zime nije se sjedilo skrštenih ruku. Na dugim zimskim sijelima prela se vuna, putem "mosura" i plele čarape. Majstor u pletenju čarapa u Klokotnici bio je Osman Hodžić, poslužitelj u školi. Kad on čarape oplete, da dokaže kvalitet, sipa u njih do vrha vode i ako poslije nekoliko sati i kap procuri, čarape nisu bile dobre. Morale su biti tako čvrste jer su se tada nosili opanci "putravci" od sirove kože i dok dođu do Gračanice ili Doboja, poderu se i na prstima i na petama. Istina, putem Crvenog krsta se dobijalo nešto vojničkih cipela i to engleskih. Ali brate, bile su uske za bosansku nogu, te ih odrasli nisu mogli nositi. Zato smo ih djeci davali. Jest da su bile po nekoliko brojeva veće, ali to nisu bili putravci nego "kundure sa topucima".

Kuće su se obično gradile od šepera ili su bile riglované. Oblijepile se blatom, djevojke okreće i - milina jedna. U svakoj je bila zemljana furuna (peć) sa lončićima... Podovi i šiše se žute kao da su voskom namazani. U najvećoj prostoriji, koja se zvala kuća, bilo je ognjište na sredini, a na krovu tzv. "badža" ispod koje su visile verige (lanac na koji je bio zakačen bakrač, uvijek sa vrućom vodom. To je bilo ognjište na kojem se kuhalo i peklo jelo u raznim tepsijama i šerpama, ali mnogo više u zemljanom posuđu. Hljeb i pite su se pekale pod sačom. Muškarci su tokom dana cijepali drva, opravljali arabu za proljeće (zaprege, alat), a na večer organizovali sijela uz žižak (svjetiljka na ulje). Tu bi igrali prstena ili čitali nekakvu knjigu kupusaru. Ja sam uspio

naći knjigu "Priče iz hiljadu i jedne noći", a u selu je "nikla", pitaj boga odakle, knjiga "Muslimanske narodne pjesme". Obično bi našli odličnog učenika koji bi im to čitao.

Kad sam imao vremena, najviše sam se družio sa starijim ljudima. Oni su imali školu života i od njih se moglo dosta naučiti iz istorije sela, a bogami su imali veliki autoritet kod mladih. U to vrijeme starost se cijenila, nije to kao danas... Najviše sam volio otići kod Hadži Hasana Hodžića. To je bio starina, učesnik Prvog svjetskog rata. Uvijek mi je pričao o nekakvoj "bindi školi" koju je završio. Jedva sam saznao razabrao da je to bila neka niža podoficirska škola. Na ta sijela obično sam donosio ekstrakt američke kafe. Hadžinica skuha ibričić te kafe, a doljevka ibričinu. Već treći fildžan je bio takav da mu se dno vidjelo. Kocka šećera se dijelila na 4 dijela. Njegova kazivanja sam zapisivao.

Tu je bio i hodža Halilović u Halilovićima ili Frkatima. Ozbiljna ljudina i za ondašnje prilike - načitan. Od njega sam mnogo naučio o selu i običajima u njemu. I to se zapisivalo. U Gnječama je bio hodža Gnječ, veseljak i šaldžija. Njegove šale i dosjetke su bile mehlem za dušu u tom teškom vremenu. Kafa je priča za sebe. Pila se ječmenuša. Mlinova za kafu nije bilo. Mljelo se u zemljanoj časi oblutkom kamenom i vrlo majstorski. Opet, ibričić kafe, a ibričina doljevka. Dugo sam razmišljao o takvom pijenju kafe. To je imalo svoga. Dođe težak sa njive, umoran i da ne bi pio hladnu vodu, pio je takvu kafu i to po dva debela sata. Uz kafu se i odmarao.

Ženska čeljad su zimi kuhala, čistila, podizala djecu i radila kućni posao. Djevojke su po dani išle na analfabetske tečajeve gdje su im predavali ljudi poput hodže Halilovića, Ibrahima Mujkića i drugih. Sve su to bili ozbiljni ljudi u koje su roditelji imali veliko povjerenje. Koliko se sjećam, u te dvije-tri godine organizovali smo 35 takvih tečajeva. Omladinci su išli, u okviru Gračaničke brigade, na prugu Brčko-Banovići,

a kasnije na prugu Šamac–Sarajevo. Pored rada na pruzi, tu je bilo mjesta i za opismenjavanje, učenje nekih zanata, kao što je vožnja traktora, kovački poslovi itd. Kratko rečeno, pruga je bila i svojevrсна škola.

Posebno bih, u ovom svom kazivanju, istakao da su mene djevojke u selu jako cijenile, a ja sam njih držao kao sestre. To su roditelji znali i imali puno povjerenje u mene. Djevojka napiše momku pismo i dođe meni da ga adresiram. One koje su bile manje pismene, često su mi povjeravale da ja u njihovo ime pišem pismo. One diktiraju, a ja pišem. Nisu me trebale moliti za diskreciju. Nikad nisam sadržaj tih pisma nekome kazao. To je bila njihova intima, koju i dan danas poštujem.

U to vrijeme ni jedan čovjek u selu nije radio u državnoj službi. Novaca je bilo malo ili nikako. Ako žena skupi nekoliko jaja ili malo sira, to se nosilo u Gračanicu ili Doboj i–prodavalo. U selu je bila jedna mala prodavnica veličine 3–4 kvadratna metra. Nju je držao Meša Nurkanović, dvometraš, ali mršav kao pritka. U prodavnici je po-

nekad bilo gasa, ulja, šećera, konca, igala, bašlija i kojekakvih sitnica. Kako je sve to nabavljao, ni danas mi nije jasno. Dođe dijete Meši sa findžanom u ruci i traži za jaje gasa ili ulja. Meša je bio teški poštenjačina, ubijeden sam da nikad nikog prevario nije ili zakinuo na mjeri. Imao je veliku porodicu, ali zakon mu je bio sin jedinac kojeg je zvao Beban. Mislim da je išao u drugi ili treći razred. Mešina velika strast su bile konjske trke. Nije mogao kupiti odraslog konja, nego, čuje li da neko ima dobro ždrijebe, znao je otići u deseto selo da ga kupi. Znao je dati i zadnju paru. Onda bi nastupalo učenje i pripremanje ždrebeta za trke. Kako sam stanovao kod Hasana Nurkanovića, svakodnevno sam prolazio kraj tog “dućana”. Često bih svraćao kod Meše na cigar duhana i malo priče...

I Hasan je imao veliku porodicu. Majka mu je bila još živa, jedna plemenita i dobra starica. Ne vjerujem da su i jedno danas živi, ali dugujem im neizmjernu zahvalnost. Mnogo su mi pomogli. Ja nisam imao majku i svaka stara žena mi je bila kao

majka. Potomstva sigurno Hasan i dan danas ima živog. Poručujem im da budu ponosni na njih, a posebno na nenu, milu i čestitu staricu.

U posebnom sjećanju mi je ostao Husein-aga Mujkić, stari čovjek, koji je volio da lovi. Ponekad, kad sam imao vremena, išao sam sa njim u lov. Čini mi se da je imao pušku "šišanu" koja se punila s gornje strane. Ujutro, prije zore, me znao probuditi, ja sam obično vodio dva njegova kera, on je na leđima nosio lijepo "učinjen" mijeh, u kojem se nalazila pogača, pečeno pile, malo kafe, šećera, pa čak i par treščica za potpalu vatre. Čim bi došli na njemu znano mjesto, moj zadatak je bio "da zavedem kerove i pustim", a potom da se vratim njemu "na polazni položaj". On je obično čučao, a šišana mi je bila položena preko koljena. Čim kerovi potjeraju i oglase se, on počne zavijati cigaru. Poslije toga, vadi kresivo i trud i počne kresati. Nekad uspije pripaliti, a nekad ne. Digne svoju pušku i opali. Nikad, ama baš nikad nije promašio. Meni kaže da idem ubijeno preklati i kad se to obavi lov je gotov. To je bio lovac, a ne kao ovi danas. To su mesari, štetočine. Neka ti je lahka naša bosanska zemlja, dobri i plemeniti čovječe. Imao sam u tom selu još dosta, ne ahababa, nego ahababina. Mnogih se i danas rado prisjetim.

Krajem školske godine i na podjeli knjižica i svjedočanstava, kod škole se organizovao teferič na koji bi se iskupili svi roditelji. Pekli su se janjci, igralo kolo, bacalo kamena s ramena, trčalo u vrećama, a učitelju je sljedovala hedija (polon). Krajem školske godine 1945/46. sam dobio oko 350 komada kokošiju. Svaki učenik je donio po jednu. Kad mi je poslužitelj naveče pokazao toliko jato, zaprepastio sam se, a ujedno bio i srećan, ne radi te "hedije", već radi spoznaje da me je selo primilo i da je hodžina propaganda pala u vodu.

Po nalazu školskih inspektora iz Sarajeva i Avde Dajidžića iz Gračanice, ja sam sa tolikim brojem učenika postigao dobar

uspjeh. Koliko je truda tu uloženo, da ne pričam. Danas bi na toliki broj djece radilo 10–12 učitelja i opet bi kukali kako imaju dosta djece u razredu. Moje generacije su imale entuzijizam, što danas, nažalost, nedostaje. Po završetku teferiča, sutradan sam otišao u Gračanicu i prosto molio kolege da dođu da nose kući te kokoši. Ocu sam poslao u Tuzlu 15–20 komada, da nešto ostavi sebi, a nešto podijeli komšijama. Onda nije bilo ni zamrzivača, ni frižidera. Nekad je komšija bio sve. A danas–je li tako?

Svake godine su se održavale konjske i pješačke trke u selu. Trkači su se na dan-dva prije trke pripremali u jednoj manjoj prostoriji u kojoj je jedino bila hasura i pec (furuna) s lončićima. Trkača su pripremali, znojenjem. To se nazivalo jaračenje, a zašto, sam bog zna. Na dan trke se određivala staza i to od kuće Hruste Babića do brda Samarić. Obično bi najprije bila pješačka trka i pobjednik je dobivao ili košulju ili nešto drugo. U školskom dvorištu bila je u zemlju pobodena pojaka i poduga stožina, premazana lojem, uz koju su se takmičari penjali. Onaj koji uspije doći do vrha, smatran je pobjednikom i sa vrha stožine je skidao ili košulju ili nešto drugo. Konji su puštani bez džokeja (binjedžije). Uz trasu su bili mještani koji su sokolili konje ili halakali. Imao sam priliku da vidim kako je i Mešino ome (ždrijebe) pobijedilo. Ja puste sreće za njega. Najprije idu svirači sa šargijama, zurlama, bubnjevima i sviralama, onda ome prekriveno zelenom čohom. Eto koliko je to ome bilo veliko da su ga mještani uzeli za noge i podigli. Tada je bio prestiž da konj iz nekog sela pobijedi. Sjećam se da su dolazili konji i iz drugih sela i to se pričalo danima. Poznat je bio konj nekog Hakije iz Sladne ili Dobrovaca. U to vrijeme nije bilo ni radio aparata, ni televizora, ni struje, ni drugih kojekakvih pomagala. No narod se i sa ono malo znao dobro proveseliti. Alkohola je bilo vrlo malo i oni koji su pili, to su krili "kao zmija noge". Danas... da ne pričam.

Negdje u zimu, 1946/47. godine morao sam na nekakav sastanak u Sreski komitet SKOJ-a u Gračanicu. Vraćao sam se sa tog sastanka kasno u Klokotnicu. Išlo se pješke. Auto, a šta to bi? Na tom putu obično sam se odmarao kod vode u Stjepan Polju. Voda zimi mlaka, a ljeti ko led. Takvu vodu u svom životu jedino sam pio u Bradini u Hercegovini i nigdje više.

Bio je snijeg i oko te vode, što od ljudi, što od stoke, dosta ugažen i prljav. Sjedeći na kraju korita i pušeci, da se malo odmorim, ugledao sam, uz samo korito, nekakav zavežljajčić zavezan u lanenu krpju. Ne razmišljajući, uzeo sam ga i stavio u džep svog zimskog kaputa, napio se vode, popužio još jednu, pa krenuo dalje. Kad sam došao u školu, spremio nešto večere i prezalogajio, odmotao sam taj zamotuljak, kad u njemu nekakav stari novčanik, obmotan desetak puta tankom oputom. U novčaniku je bilo pet hiljada i dvanaest dinara, te nekakve dvije ceduljice s vrlo nečitkim rukopisom. U to vrijeme moja plata je bila nešto preko 700 dinara. Tog trenutka ja sam u džepu imao svega 5-6 dinara. Nisam se ni sekunde dvoumio: to nije moje—valjda će se neko javiti. Ponovo sam sve to lijepo spakovao i stavio pod slamaricu. Poslije 20 i više dana, došao je meni u stan jedan roditelj da vidi kako mu dijete uči, sav pocrnio kao da je bio bolestan ili ga je nešto u porodici snašlo. Upitao sam ga šta mu je, da nije bolestan. Odgovorio mi je da nije, ali da mu je došlo da se ubije. Potom mi je otvorio dušu—kako je imao dobre volove i odlučio da ih “podreže”, naime da njih proda i kupi druge jeftinije, a da razlikom para “pokrpi” djecu i kuću. Upitao sam ga da li zna gdje je izgubio novac, u čemu je to bilo zamotano i koliko je novaca imao. Sve mi je tačno opisao, pa čak i to da su bile dvije ceduljice umazane i bosančicom napisane. Sada nema ni volova ni para. Zaključio sam, kako god okreni—njegovo je.

Ja lijepo, ruku pod slamaricu, izvadim zamotuljak i stavim mu ga u krilo. Jadnik se

zabezeknuo i počeo me ljubiti i plakati. Kad se malo smirio, izvadi novčanik i one pare na sećiju. “Uzmi učitelju, ti imaš po zakonu deset posto!” Odgovorio sam mu da taj zakon objesi mačku o rep, ali mora ispoštovati i jedan moj uslov: da o ovome nikom ne govori jer meni sticanje nekakvog autoriteta na tuđoj mucu ne treba. Vjerujte mi da mu i dan danas imena ne znam. Sretali smo se nekoliko puta i nikad ga ni za ime ni za pare nisam upitao. Ja sam poštenje donio iz moje porodice i držat ću ga se do smrti. Tako sam i djecu u školi učio. U tom sam i uspio. Nikad o ovom slučaju nisam nikome pričao. Ovo je prvi put da se povjerim “Gračaničkom glasniku” jer sam zaključio da u njemu rade pošteni ljudi.

Kad pišem o školi u Klokotnici, moram napraviti jednu ispravku u Gračaničkom glasniku broj 23, naime, kad se govori o prvim učiteljima u školi stoji “U sjećanju polaznika prvih generacija škole ostalo je da su na početku radili Hakija Raljević i neki Soko Herceg.” Prije svega on nije “neki” nego klasa—učitelj—Soko Hercegovac. To tvrdim jer sam poslije njega radio u Klokotnici, Tolisi kod Orašja i Gornjem Rahiću, gdje je umro i sahranjen. On je porijeklom iz Radića. Do 1980. godine su tu živjele njegova žena i dvije kćerke. Čujem da su odatle odselile u Sarajevo.

Poslije dvije godine rada u Klokotnici, po partijskom zadatku, premješten sam, na srez bosanskošamački, ali ni mojoj supruzi (1947. godine sam se tamo i oženio), ni meni to područje nije klimatski odgovaralo, a bogami tu je bilo i vrlo opasno raditi. Morao sam organizovati izgradnju čitaonice u Marićima, a u Oštroj Luki zadružni dom. No to nije tema ovog zapisa.

Na moj zahtjev, Oblasni odbor me premjestio u Soko kod Gračanice. Selo veoma lijepo. Okolo borova šuma i voćnjaci. Zdrav kraj, nema šta. Tu se valjalo uhvatiti u koštac sa upisom djece u dva razreda. Običaji su bili skoro isti u svim muslimanskim selima u tom vremenu. U Sokolu smo pored

škole imali i čitaonicu u kojoj je bio smješten radio aparat. To je bio centar kulturnog života, ako se tako može kazati. Posla je bilo i za mene i moju suprugu preko glave. Radilo se u tri smjene (redovna nastava, rad u dvogodišnjoj školi, tečaju osnovnog znanja). Supruga je, opet, imala zadatak da radi i sa ženama na narodnom prosvjeđivanju. Težak je to zeman bio, ali se bilo mlado... Za generacije tadašnjeg vremena nije bilo nesavladivih teškoća. Radilo se od jutra do 9 sati naveče. Pošto je moje školsko područje obuhvatalo Soko, Piskavicu, Škahovicu i Prijeko Brdo, stekao sam mnogo prijatelja u tim selima i sa njima rješavao mnoge probleme. Veliku zahvalnost dugujem sahadžiji Mehi Spahiću u Piskavici, u Škahovici omladincu Hasanu, čijeg se prezimena ne sjećam (to je bio Hasan Mula-husejnović, poznati aktivista, kasnije predsjednik Mjesne zajednice i vrlo ugledan čovjek u Škahovici, n. u.), u prijekom Brdu Ademu Gadžiću i Haski Hadžiću, u Sokolu predsjedniku Mjesnog narodnog odbora za to područje Sulji Spahiću zvanom Suljo Omin (iz Piskavice, n. u.), te Ibrahimu Deliću. –dobrim i čestitim ljudima. Posebno sam cijenio dva brata Hurema–Muju i Halila. Bilo je tu i drugih, ali pritisnule godine, pa se zaboravilo.

Iz Sokola sam dobrovoljno otišao sa suprugom na službu u školu u Gornjoj Orahovici. O tome sam dosta u jednom ranijem tekstu pisao. U Orahovici sam stekao dosta prijatelja. U sjećanju mi je posebno ostao Brajko Mujić. Zabolio me zub, da poludim. Jedva sam jutro dočekao i dolazak djece u školu. Pitam ih ko u selu vadi zube. Nabrojiše ih nekoliko, a među njima i mog ahababa Brajku. Odem njemu i – pomagaj... On jastuk na pola sobe i – lezi... Čim sam legao, Brajko meni koljeno na prsa i kliješta u usta. Cimni tamo, cimni amo–nekako zub izleti. Kad je “obavio posao”, zamolio sam ga da mi pokaže taj svoj zubarski alat. Imao sam šta vidjeti–kliješta za sjećanje zuba mladim krmadima (prasićima). Pisao sam punici u Kragujevac da mu kupi nova, što je uradila. Makar nisu bila zahrđana. Začudo, nisam imao nikakvih posljedica.

Ne bih htio da zaboravim ni Smaila Ka-keša, predsjednika Mjesnog narodnog odbora u Klokotnici niti Sulju Omina (Suljo Spahić, n.p.) predsjednika odbora u Sokolu. Oni su bili polupismeni ljudi koje je krasila čestitost i poštenje. Sa njima smo išli svaki dan naprijed bar centimetar-dva. Dadas napredujemo kao rakovi–samo nazad.